

EU2013.LT

Europos nusikalstamumo prevencijos tinklas

EUCPN priemonių rinkinys

Nr. 4

Smurto artimoje aplinkoje problema ES. Politika ir patirtis

Projekto „Kuriame Europos nusikalstamumo prevencijos kompetencijų centrą“ dalis,
EUCPN sekretoriatas, 2013 m. gruodis, Briuselis

Finansuojama pagal Europos Sąjungos nusikalstamumo prevencijos ir kovos su nusikalstamumu programą
Europos Komisija. Vidaus reikalų generalinis direktoratas

Smurto artimoje aplinkoje problema ES. Politika ir patirtis

Įžanga

Europos nusikalstamumo prevencijos tinklo (EUCPN) sekretoriato išleistame ketvirtajame priemonių rinkinyje dėmesys skiriamas pagrindinei Lietuvos pirmininkavimo ir 2013 m. Geriausios patirties konferencijos temai – smurto artimoje aplinkoje prevencijai. Pirmojoje priemonių rinkinio dalyje pateikiama dabartinių politikos ir teisėkūros priemonių ES ir valstybėse narėse apžvalga, taip pat supažindinama su bendro pobūdžio informacija apie duomenų rinkimą ir su šia tema susijusias ES finansavimo programas. Antrojoje dalyje kalbama apie gerąją ir perspektyviają patirtį, kurią savo projektuose 18 valstybių narių pateikė varžydamosi dėl 2013 m. Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų (ENPA). Ypatingas dėmesys skiriamas keliems svarbiems klausimams, kurie dažnai yra siejami su smurto artimoje aplinkoje apraiškomis ir kuriuos siekta išspręsti vykdant apdovanojimus pelniusius Švedijos, Belgijos ir Kroatijos projektus. Nagrinėjamos šios temos: parama smurto artimoje aplinkoje aukoms ir tyrimų nutraukimas; tarpžinybinis bendradarbiavimas ir grandinės modelis; ankstyva prevencija ir švietimo vaidmuo. Toliau pateikiama Geriausios patirties konferencijoje (2013 m. gruodžio 11–12 d., Vilnius) vykusių diskusijų santrauka ir keletas svarbių išvadų, kurias baigiamajame konferencijos etape suformulavo keturi EUCPN sekretoriato pakviesti dalyvaujantys ekspertai. Paskutinėje priemonių rinkinio dalyje pateikiama visų pateiktų ENPA projektų apžvalga.

Priemonių rinkiniai, kaip įprasta, rengiami anglų kalba ir pateikiami EUCPN svetainės¹ bibliotekos tinklalapyje. Tačiau, siekiant, kad su šiuo dokumentu susipažintų ir juo pasinaudotų kuo daugiau žmonių, padedant Europos Komisijai, taip pat Vidaus reikalų ir Vertimo raštu generaliniams direktoratams, antroji priemonių rinkinio dalis išversta į įvairias ES valstybines kalbas.

Teisinė informacija

Šio leidinio turinys nebūtinai atspindi kurios nors ES valstybės narės arba Europos Sąjungos ar Europos Bendrijų agentūros ar institucijos oficialią nuomonę.

Autoriai

EUCPN sekretoriatas kartu su 2013 m. Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujančia Lietuva.

EUCPN sekretoriatas

Waterloolaan / Bd. de Waterloo 76 1000 Brussels, Belgija

Tel. +32 2 557 33 30, faks. +32 2 557 35 23

eucpn@ibz.eu, www.eucpn.org

¹ www.eucpn.org.

Padėka

Šis priemonių rinkinys parengtas EUCPN sekretoriatu² glaudžiai bendradarbiaujant su pirmininkaujančios Lietuvos komanda, puikiai surengusia 2013 m. Geriausios patirties konferenciją ir Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų ceremoniją. Todėl labai dėkojame Daliai Kedavičienei ir visai lietuvių komandai už jų pastangas, paramą ir kritiką.

Taip pat norėtume padėkoti visiems EUCPN nacionaliniams atstovams, pakaitiniams šalių atstovams ir mokslo srities kontaktiniams asmenims už tai, kad nuolat rėmė mūsų darbą, dalijosi patirtimi ir teikė šiam priemonių rinkiniui parengti reikalingą informaciją.

Taip pat norėtume atskirai padėkoti keturiems ekspertams, kurie Geriausios patirties konferencijoje sutiko pristatyti ir vesti įvairias diskusijas ir prisidėti prie šio priemonių rinkinio turinio ir išvadų parengimo: Anne Groenen (*Thomas More Kempen*, Universiteto koledžas, Belgija), João Lazaro (Portugalijos paramos aukoms asociacija, Portugalija), Chiara Sgarbi (Modenos ir Emilijos regiono universitetas, Italija) ir John Kwaks (Europos probacijos konfederacija (CEP)).

Taip pat norėtume pareikšti padėką Frédérique Fastré iš Europos Komisijos Teisingumo generalinio direktorato D2 skyriaus, kuriame sprendžiami lyčių lygybės klausimai, ir Marijke Weewauters iš Belgijos moterų ir vyrų lygybės instituto, kurios maloniai sutiko pasidalyti savo patirtimi šioje srityje, išsakyti savo nuomonę ir pateikti labai svarbių pastabų apie teminį dokumentą.

Galiausiai esame dėkingi visiems 2013 m. Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų ceremonijos dalyviams. Kaip ankstesnėse, taip ir šioje Geriausios patirties konferencijoje, taip pat Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų konkurse buvome nepaprastai sujaudinti visų dalyvių atsidavimo savo kasdieniam darbui ir jų entuziazmo, taip pat noro pasidalyti savo patirtimi su kolegomis iš visos Europos. Jūs neabejotinai esate neįkainojamas įkvėpimo šaltinis visiems, kurie dalyvauja smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo veikloje. Ačiū!

EUCPN sekretoriatas

² Pasinaudojant finansine parama pagal Europos Sąjungos nusikalstamumo prevencijos ir kovos su nusikalstamumu programą (Europos Komisija, Vidaus reikalų generalinis direktoratas).

Turinys

2 DALIS. Geroji ir perspektyvioji patirtis. Geriausios patirties konferencija ir Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimai.....	5
1. Geroji ir perspektyvioji patirtis smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje. Bendroji 2013 m. ENPA temos ir dalyvių apžvalga	6
1.1. Trys projektai nuotraukose: parama aukoms ir tyrimų nutraukimas, tarpžinybinis bendradarbiavimas ir grandinės modelis, ankstyva prevencija ir švietimo vaidmuo	7
1.1.1. Parama smurto artimoje aplinkoje aukoms ir tyrimų nutraukimas.....	8
1.1.2. Tarpžinybinis bendradarbiavimas ir grandinės modelis	10
1.1.3. Ankstyva prevencija ir švietimo vaidmuo.....	13
2. 2013 m. Geriausios patirties konferencijos preliminaros išvados	15
Ateities uždaviniai smurto artimoje aplinkoje srityje. EUPCN informacijos mainai	17
Kiti įdomūs (praktinės) informacijos šaltiniai ir gairės	19
I priedas. 2013 m. EUPCN Geriausios patirties konferencijos išvados ir rekomendacijos	20
Išvados.....	20
Bendrosios išvados	20
Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai	21
Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai.....	22
Tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje srityje.....	22
Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka skiriant bausmę	23
Rizikos vertinimas ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones	23
Rekomendacijos dėl smurto artimoje aplinkoje prevencijos	24
Bendrosios rekomendacijos	24
Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai	25
Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai.....	26
Tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje srityje.....	26
Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka skiriant bausmę	27
Rizikos vertinimas ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones	27

2 DALIS. Geroji ir perspektyvioji patirtis. Geriausios patirties konferencija ir Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimai

Geriausios patirties konferencija rengiama kasmet gruodžio mėn. – į ją pasidalyti patirtimi suvažiuoja specialistai ir politikai iš visos Europos.

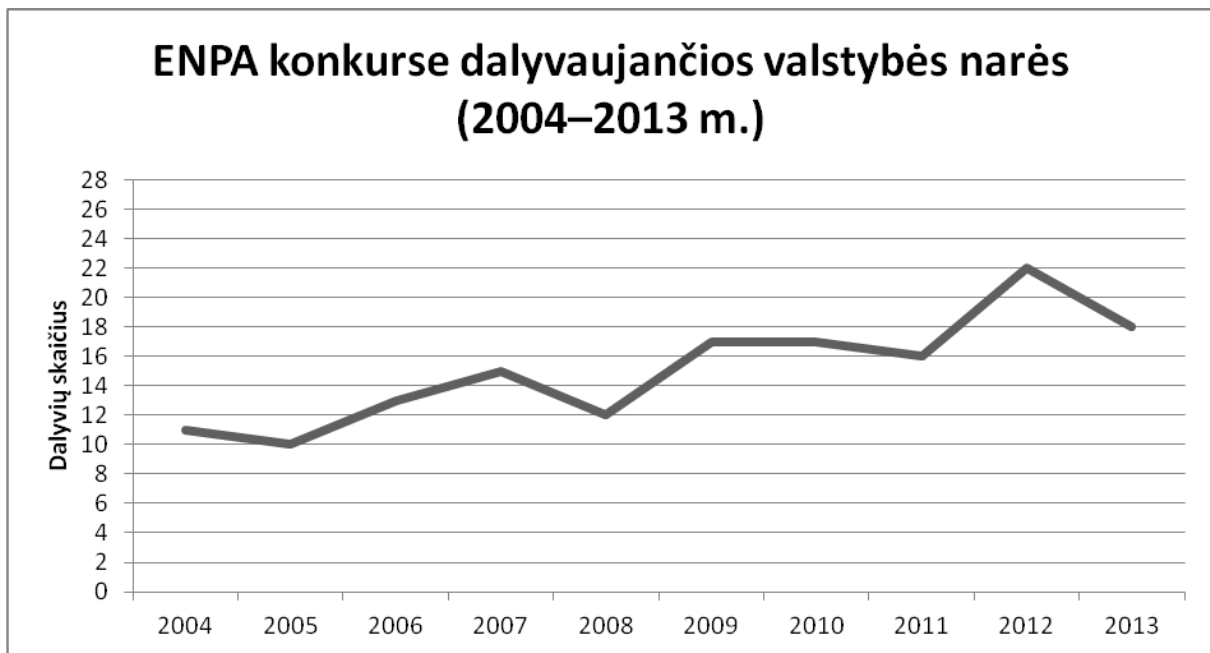
Nuo 2004 m. Geriausios patirties konferencija rengiama kartu su Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų (ENPA) ceremonija. ENPA konkurso tikslas – viešai apdovanoti už gerąją arba perspektyviają patirtį nusikalstamumo prevencijos srityje, o dalyvius vertina iš įvairių valstybių narių ekspertų sudaryta komisija.

ENPA konkurse gali dalyvauti visos ES valstybės narės – jos gali teikti su nurodyta tema susijusius projektus, iniciatyvas arba priemonių rinkinius, kurie buvo sėkmingai įgyvendinti nusikalstamumo prevencijos tikslu ir atitinka šiuos kriterijus (EUCPN, 2013a)³:

- i. Projektas yra skirtas kasdienio nusikalstamumo prevencijai ir (arba) mažinimui, taip pat su tema susijusio nusikalstamumo baimei.
- ii. Projektas įvertinamas ir nustatoma, kad visi jo tikslai arba dauguma iš jų yra pasiekti. Duomenys, kad jis turėjo įtakos nusikalstamumo sumažėjimui arba saugumo padidėjimui, turi būti svaresni už kitokio pobūdžio poveikio duomenis.
- iii. Projektas yra pakankamai novatoriškas, jį vykdamas taikomi nauji metodai arba vadovaujama naujais požiūriais.
- iv. Kai yra galimybė, projektas grindžiamas partnerių bendradarbiavimu.
- v. Tokį projektą organizacijos ir grupės gali vykdyti ir kitose valstybėse narėse. Todėl pateikiant projektą reikėtų nurodyti informaciją apie projekto finansines sąnaudas, finansavimo šaltinį, įgyvendinimo procesą ir atitinkamą šaltinių medžiagą.

1 paveiksle nurodomas ENPA konkurso dalyvių skaičius nuo 2004 m.

³ EUCPN (2013a). Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų skyrimo ir teikimo taisyklės ir procedūros, 2013 m. birželio mėn. versija [<http://www.eucpn.org/pubdocs/ECPA%20RoP%202013.pdf>].

1 pav. ENPA dalyvių skaičius 2004–2013 m.

Šaltinis: EUCPN svetainė.

Geriausios patirties konferencijoje ir Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų ceremonijoje kasmet dalyvauja apie 150 dalyvių iš visos Europos, taigi šie renginiai gali būti laikomi rentabilia priemone greitai ir tiesiogiai iš vieno miesto, savivaldybių, šalių ar organizacijų, kuriuose sprendžiamos panašios problemos, į kitus pranešti apie sumanymus dėl nusikalstamumo prevencijos. Nuo 2012 m. geriausia iniciatyva apdovanojama 10 tūkst. eurų piniginiu prizu, o dar dviem geriausioms skiriama po 5 tūkst. eurų (EUCPN, 2013b)⁴. Visą ENPA taisyklių tekstą galima parsisiųsti iš EUCPN svetainės⁵.

1. Geroji ir perspektyvioji patirtis smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje. Bendroji 2013 m. ENPA temos ir dalyvių apžvalga

Pirmininkaujančios Lietuvos surengta 2013 m. Geriausios patirties konferencija vyko 2013 m. gruodžio 11–12 d. Vilniuje (Lietuva). Bendra konferencijos tema – **smurto artimoje aplinkoje prevencija**. 2013 m. liepos mėn. paskelbtame kvietime dalyvauti smurtas artimoje aplinkoje apibrėžtas kaip „bet kokia grasinamo elgesio, smurto ar prievartos (psichologinės, fizinės, seksualinės, finansinės arba emocinės) išraiška tarp žmonių, kurie turi arba turėjo artimų santykių, yra arba buvo šeimos nariai, nesvarbu, kokia jų lytis ar lytiškumas. Smurtą artimoje aplinkoje gali patirti bet kas – jo pasitaiko visų rūšių santykiuose nepaisant amžiaus, lyties, rasės, lytiškumo, turto ir geografinės padėties.“

⁴ EUCPN (2013b). Europos nusikalstamumo prevencijos tinklas (EUCPN): Nusikalstamumo prevencijos veikla ES, nacionaliniu ir vietos lygmenimis. Iš: EUCPN sekretoriatas (red.), EUCPN teminių dokumentų serija (angl. *EUCPN Thematic Paper Series*), Nr. 4, Briuselis: Europos nusikalstamumo prevencijos tinklas [[http://www.eucpn.org/download/?file=EUCPN Thematic Paper no4 EUCPN-Crime prevention activities at the EU, national and local level.pdf&type=8](http://www.eucpn.org/download/?file=EUCPN%20Thematic%20Paper%20no4%20EUCPN-Crime%20prevention%20activities%20at%20the%20EU,%20national%20and%20local%20level.pdf&type=8)].

⁵ Žr. <http://www.eucpn.org/pubdocs/ECPA%20RoP%202013.pdf>.

Pirmininkaujanti valstybė narė nusprendė daugiausia dėmesio skirti šešioms su smurtu artimoje aplinkoje susijusioms potėmėms:

1. Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka skiriant bausmę;
2. Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai;
3. Rizikos vertinimas ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones;
4. Tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje srityje;
5. Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai;
6. Teisinės ir techninės aukų apsaugos priemonės.

Iš viso 18 šalių – iki šiol tai antras pagal dydį dalyvių skaičius – pateikė projektus pagal keturias iš šešių minėtų potėmių: smurtinio elgesio keitimo programos, socialinės paramos mechanizmai, rizikos vertinimas ir taktika. Be to, keletas šalių pateikė papildomų su smurtu artimoje aplinkoje susijusių projektų, iš viso 10.

2013 m. lapkričio 11–12 d. ENPA komisija susirinko Vilniuje (Lietuva), kad įvertintų šių metų dalyvius. Nustatyta tvarka komisiją sudaro iki aštuonių narių, kurie, ne daugiau kaip po du iš vienos valstybės narės, yra iš: i) šiuo metu ES pirmininkaujančios valstybės narės, ii) prieš tai ES pirmininkavusios valstybės narės ir iii) dviejų po to pirmininkausiančių valstybių narių. Šių metų komisijos nariai buvo:

- Lietuvos atstovai Evaldas Visockas ir Kristina Smirnova,
- Airijos atstovai Doncha O’Sullivan ir Trevor Noonan,
- Graikijos atstovai George Halivopoulos ir Anastasia Chalkia,
- Italijos atstovai Nicola Palmiero ir Isabella Mastropasqua.

Komisijai pirmininkavo EUCPN pirmininkė Lietuvos pirmininkavimo laikotarpiu Dalia Kedavičienė, jai talkino EUCPN sekretoriato atstovės Rosita Vanhauwaert ir Belinda Wijckmans.

Trečiojoje šio priemonių rinkinio dalyje pateikiamos visų ENPA dalyvių faktų suvestinės. Toliau skaitytojai galės nuodugniau susipažinti su trimis projektais, sulaukusiais didžiausio šių metų komisijos narių pripažinimo.

1.1. Trys išskirtiniai projektai: parama aukoms ir tyrimų nutraukimas, tarpžinybinis bendradarbiavimas ir grandinės modelis, ankstyva prevencija ir švietimo vaidmuo

Komisija visus projektus įvertino puikiai ir negailėjo pagyrų už pastangas užtikrinti smurto artimoje aplinkoje prevenciją, tačiau trys toliau nurodyti projektai, jos nuomone, buvo išties išskirtiniai.

2013 m. ENPA laureatu tapęs švedų parengtas Kovos su smurtu artimų santykių srityje centro (*Relationship Violence Centre*) projektas. Projektą vykdo Stokholmo miesto socialinių tarnybų administracija. Komisija projektą gyrė už mokslu pagrįstą požiūrį, tiesioginį dėmesį aukai ir suderintą požiūrį. Projektui iškelti aiškūs ir konkretūs tikslai, o jam įgyvendinti nereikia didelių investicijų, taigi tikėtina, kad tokį projektą būtų galima įgyvendinti ir

kituose miestuose ir regionuose. Atlikus išorės vertinimą nustatyta, kad ten, kur buvo vykdomas šis projektas, iškelta gerokai daugiau bylų, vadinasi, projektas veiksmingas.

„Geriausio bendradarbiavimo“ nominaciją pelnęs belgų projektas „CO3“. Projektą vykdo Antverpeno miestas ir provincija. Kol kas tai tik bandomasis projektas ir, atrodo, brangokas, tačiau komisija jį įvertino už tai, kad juo buvo parodyta, kaip galima suderinti smurto artimoje aplinkoje srityje veikiančių tarnybų darbą. Tai metodiškai tvirtas, itin nuodugnia problemų analize pagrįstas projektas, kuriame daug dėmesio skiriama ne tik aukoms ir smurtautojams, bet ir

visai šeimai. Tai perspektyvus projektas, todėl būtų įdomu po metų ar dvejų sugrįžti prie jo.

„Sėkmingiausios ankstyvos prevencijos“ nominaciją pelnęs kroatų projektas „Gyvenimas be smurto“. Projektą vykdo Kroatijos vidaus reikalų ministerija ir Jungtinių Tautų vystymo programos Kroatijoje vykdytojai; projektas įgyvendinamas bendradarbiaujant su keliomis vietos VNO ir vyriausybe. Komisija labai teigiamai įvertino tai, kad vykdant šį projektą siekiama užtikrinti ankstyvą prevenciją tarp jaunų žmonių. Analizuojamas tradicinis požiūris į moterį ir stengiamasi užkirsti kelią smurto perdavimui iš kartos į kartą, o tai yra labai svarbu. Turint

daugiau informacijos apie faktinį projekto poveikį, būtų galima sudaryti patikimesnę įrodymų bazę.

Išsamiau apie šiuos ir visus kitus pateiktus projektus žr. 3 dalyje ir EUCPN svetainėje⁶.

Toliau šiame leidinyje nagrinėjami keli svarbūs dažnai su smurto artimoje aplinkoje apraiškomis siejami klausimai, kuriems dėmesio skirta ir apdovanojimus pelniusiuose Švedijos, Belgijos ir Kroatijos projektuose.

1.1.1. Parama smurto artimoje aplinkoje aukoms ir tyrimų nutraukimas

Švedijos kovos su smurtu artimų santykių srityje centras įsteigtas siekiant paremti smurto artimoje aplinkoje aukas, pagerinti policijos, socialinių tarnybų ir kaltintojų bendradarbiavimą ir suteikti aukoms galių, kad jos pačios galėtų pateikti kaltinimus ir pasirūpinti, kad jų skundas pereitų visus baudžiamosios teisenos sistemos etapus. Tai turėtų padėti padidinti baudžiamojo persekiojimo atvejų ir apkaltinamųjų nuosprendžių skaičių. Smurto artimoje aplinkoje srityje ši problema gana dažna: aukos nenori arba neturi galimybės ieškoti teisybės baudžiamosios teisenos sistemoje, todėl bylos nutraukiamos kur nors „pakeliui“ ir tyrimai neatliekami iki galo (angl. *attrition*).

Maža to, kad dažnai apie smurtą artimoje aplinkoje nepranešama policijai, smurto artimoje aplinkoje atvejai tik retkarčiais sulaukia baigties teisme. Tai gali lemti ir su auka, ir su sistema susiję veiksniai. Pavyzdžiui, tai, kaip skundas tvarkomas policijoje ir kitose socialinėse ir teisės įstaigose, kokie sprendimai priimami prokuratūroje ir teismuose, taip pat tai, ką nusprendžia pačios aukos (*Hester & Westmarland, 2005 m.*⁷). 2002–2006 m. Švedijoje dauguma smurto artimoje aplinkoje bylų, apie kurias pranešta policijai, buvo nutrauktos dėl įrodymų stokos, o tai gali reikšti, kad auka nenori dalyvauti tyrime, trūksta liudininkų, nėra galimybės sveikatos sutrikdymo pagrįsti dokumentais ir t. t. Atsižvelgiant į duomenis, susijusius su aukų apsauga ir smurtautojų teisiniu persekiojimu bei baudimu, taip pat su pakartotinės viktimizacijos prevencija ir atgrasomosiomis priemonėmis, galima drąsiai teigti, kad visus, kurie teisybės ieško baudžiamosios teisenos sistemoje, labiausiai gniuždo mintis, kad tyrimas gali būti nutrauktas.

Siekti, kad smurto artimoje aplinkoje atvejai būtų ištiriami iki galo, buvo vienas iš 2012 m. pirmininkavusio Kipro prioritetų. Rengdama „ES geriausios policijos patirties siekiant, kad smurto artimoje aplinkoje tyrimai nebūtų nutraukiami, vadovą“ (angl. *EU Handbook of best police practices on overcoming attrition in domestic violence cases* (ES Taryba, 2012a⁸; 2012b⁹), Kipro policija (*Pavlou, Zobnina & Veis, 2012 m.*¹⁰) užsakė parengti ataskaitą, kurioje pateikiama išsami literatūros apžvalga ir įvairių ES šalių taikomų strateginių priemonių ir gerosios patirties pavyzdžių analizė. Remiantis šia

⁶ Žr. <http://www.eucpn.org/eucp-award/entries.asp?year=2013>.

⁷ Hester, M. & N. Westmarland (2005). *Tackling Domestic Violence: effective interventions and approaches*, Home Office Research Study 290, London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate.

⁸ Europos Sąjungos Taryba (2012a). 2012 m. gruodžio 6 d. patvirtintos Tarybos išvados dėl kovos su smurtu prieš moteris ir paramos paslaugų smurto šeimoje aukoms teikimo [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/134081.pdf].

⁹ Europos Sąjungos Taryba (2012b). Europos Sąjungos geriausios policijos patirties, susijusios su siekiu užtikrinti, kad smurto artimoje aplinkoje tyrimai nebūtų nutraukiami, vadovo projektas (angl. *Draft European Union handbook of best police practices on overcoming attrition in domestic violence cases*), 12719/2/12 REV 2 ENFOPOL 239.

¹⁰ Pavlou, S. E., A. Zobnina & Veis (2012). *Overcoming attrition in domestic violence cases (provisional edition)*, Nicosia: Cyprus Police Headquarters [[http://www.eucpn.org/download/?file=Attrition_Report\(Provisional\)_Veis_C_CyPol.pdf&type=8](http://www.eucpn.org/download/?file=Attrition_Report(Provisional)_Veis_C_CyPol.pdf&type=8)].

ataskaita ir minėtu vadovu, perspektyviausios ir sėkmingiausios intervencijos, skirtos aukų bendradarbiavimui didinti ir tyrimų nutraukimo atvejų skaičiui mažinti, turi nemažai bendrų bruožų – jie būdingi ir Švedijos vykdytam Kovos su smurtu artimų santykių srityje centro projektui (žr. toliau 2 lentelę).

Kipro policijos ataskaita	Švedijos kovos su smurtu artimų santykių srityje centro projektas
Tarpžinybinis bendradarbiavimas. Įvairios žinybos bendradarbiauja tirdamos smurto artimoje aplinkoje bylas.	Kovos su smurtu artimų santykių srityje centras padeda sujungti viešojo sektoriaus žinybų, visų pirma policijos, socialinių tarnybų ir prokuratūros, pastangas ir sudaro sąlygas aukai ir šioms žinyboms bendrauti.
Į siekį užtikrinti aukos saugumą orientuotas požiūris. Visų pirma siekiama viso proceso metu užtikrinti aukos saugumą ir taip sustiprinti aukos norą bendradarbiauti su baudžiamosios teisenos sistema.	Kovos su smurtu artimų santykių srityje centre aukai skiriami penki konsultuojamojo pobūdžio užsiėmimai, kuriuose siūloma skubi psichosocialinė pagalba, padedama užmegzti ryšį su socialinėmis tarnybomis ir sveikatos priežiūros įstaigomis, dokumentais pagrįsti sveikatos sutrikdymą, gauti saugumą būstą ir bendrauti su policija.
Individualizuotas, konkrečiam atvejui pritaikytas tyrimas. Pavyzdžiui, atsižvelgiama į ekonominius, kultūrinius ir etninius skirtumus, o ne taikomas universalus principas „tinka visiems“.	Per 48 valandas po to, kai apie smurtavimą pranešama policijai (kai smurtauja partneris arba smurtu „ginama garbė“), su aukomis susisiekiama socialinis darbuotojas, kuris aukas išklauso ir joms pataria.
Procedūrų skaidrumas. Pavyzdžiui, aukos nuolat informuojamos apie bylos eigą ir supažindinamos su savo teisėmis.	Kovos su smurtu artimų santykių srityje centro rengiamuose užsiėmimuose teikiama informacija apie teisinį procesą, užmezgamas ryšys su policija, išsamiai informuojama apie policijos, prokuratūros ir teismų darbą.
Aukų įtraukimas. Aukos įtraukiamos į procesą ir stengiamasi kuo labiau atsižvelgti į jų reikmes.	Užsiėmimuose taikomi įrodymais pagrįsti darbo metodai ir siekiama rasti sprendimą. Siekiama, kad užsiėmimuose auka aktyviai dalyvautų – kad jaustųsi esanti savo pokyčių proceso dalyvė ir ugdytų stiprybę. Šiuo tikslu diskutuojama apie galimybę pasipriešinti, o ne nagrinėjamas aukų pasyvumas ir silpnumas.

2 lentelė. Pagrindiniai Kipro policijos ataskaitoje nustatyti sėkmingų intervencijų bruožai (ES Taryba, 2012b: 13) ir jų sąsaja su 2013 m. ENPA Švedijos pateiktu projektu

Švedijos kovos su smurtu artimų santykių srityje centro išorės vertinimų duomenimis, 42 proc. bylų, prie kurių prisidėjo šis centras, baigėsi apkaltinamaisiais nuosprendžiais;

atitinkama proporcija bylų, prie kurių centras neprisidėjo, – tik 24 proc. Pažymėtina ir tai, kad šio centro paramą gavusių aukų atsiliepimai labai teigiami, o policija, socialinės tarnybos ir prokuratūra ėmė geriau bendradarbiauti.

1.1.2. Tarpžinybinis bendradarbiavimas ir grandinės modelis

Belgų projektas „CO3“, panašiai kaip švedų Kovos su smurtu artimų santykių srityje centro projektas, pagrįstas tarpžinybiniu bendradarbiavimu – siekta sujungti vietos administracinių institucijų (t. y. Antverpeno miesto ir provincijos), policijos ir teisingumo įstaigų, taip pat socialinių tarnybų pastangas. Tačiau vykdant projektą „CO3“ žengiama vienu žingsniu toliau – taikant visapusišką arba, kitaip tariant, suderintą požiūrį, kuriamas toks įstaigų bendradarbiavimo modelis, kurio dėmesio centre yra klientas (projekto pavadinimo paaiškinimas: į klientą orientuota sistema, kurioje dalyvauja 3 partneriai, angl. *Client-oriented Organisation involving 3 partners*).

Smurtas artimoje aplinkoje sietinas su daugeliu įvairių sričių ir tarnybų: sveikatos, teismų, gerovės ir t. t. Tarpžinybiniu bendradarbiavimu grindžiamas požiūris, kurio laikomasi sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą, kildinamas iš sampratos, kad konstruktyviai bendradarbiaudamos įstaigos gali pasiekti kur kas daugiau negu visos tos įstaigos pavieniui (Wyckmans et al., 2012 m.¹¹). Bendradarbiaudamos atskiros įstaigos arba tarnybos „peržengia ribas“ – tai gali suteikti naujų įžvalgų, bet kartu pareikalauti nemažų pastangų, ypač tada, kai tenka derinti, pavyzdžiui, baudžiamosios teisenos sistemos ir gerovės tarnybų tikslus ir pagrindinius principus arba kai reikia skirstyti išteklius (Hague, 1997 m.¹²; Rosenbaum, 2002 m.¹³; Verhoeven et al., 2007 m.¹⁴).

Siekiant užtikrinti, kad toks bendradarbiavimas būtų produktyvus ir veiksmingas, jis, kaip manoma, turi būti daugiau privalomojo pobūdžio ir neapsiriboti neformaliu keitimusi informacija netvariame tinkle (Logar, 2006¹⁵). Tokiems glaudesniems (privalomiems) ryšiams kurti ir visų dalyvaujančių partnerių darbui koordinuoti parengtas grandinės modelis.

Grandinės modelio esmė – derinant įvairių partnerių darbo procesus siekti bendro tikslo, o pagrindinį dėmesį taip bendradarbiaujant skirti klientui. Remiantis R. Logar (2006 m.) ir Cropper et al. (2008 m.)¹⁶, Wyckmans et al. (2012 m.) straipsnyje pabrėžiama, kad bendradarbiavimo intensyvumas gali labai skirtis, atsižvelgiant į tai, kaip derinamos atskiros partnerių veiklos sritys ir kaip pasidalijama jų atsakomybė už rezultatus ir išteklius. Pagal intensyvumo laipsnį autoriai išskiria keturis bendradarbiavimo tipus (2012 m., p. 52–53):

¹¹ Wyckmans, D., J. Goedee & S. van Sommeren (2012). *Form a chain, break the circle – A phased entry plan for successful multi-agency collaboration in tackling domestic violence*, Hasselt: the Executive of the Provincial Council of Limburg.

¹² Hague, G. (1997). Smoke screen or leap forward: interagency initiatives as a response to domestic violence. *Critical Social Policy*, 17(53), p. 93–109.

¹³ Rosenbaum, D. (2002). Evaluating multi-agency anti-crime partnerships: theory, design, and measurement issues. *Crime Prevention Studies*, 14, p. 171–225.

¹⁴ Verhoeven, B., G. Vanderstraeten & K. De Groof (2007). Samenwerking tussen CAW, politie en justitie. In: De Groof, K. & T. De Gendt (eds.), *Kans op slagen – Een integrale kijk op geweld in gezinnen*, Leuven: LannooCampus [tik olandų k.].

¹⁵ Logar, R. (2006). *Bridging gaps: From good intentions to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation to tackling domestic violence*, Vienna: WAVE Coordination Office.

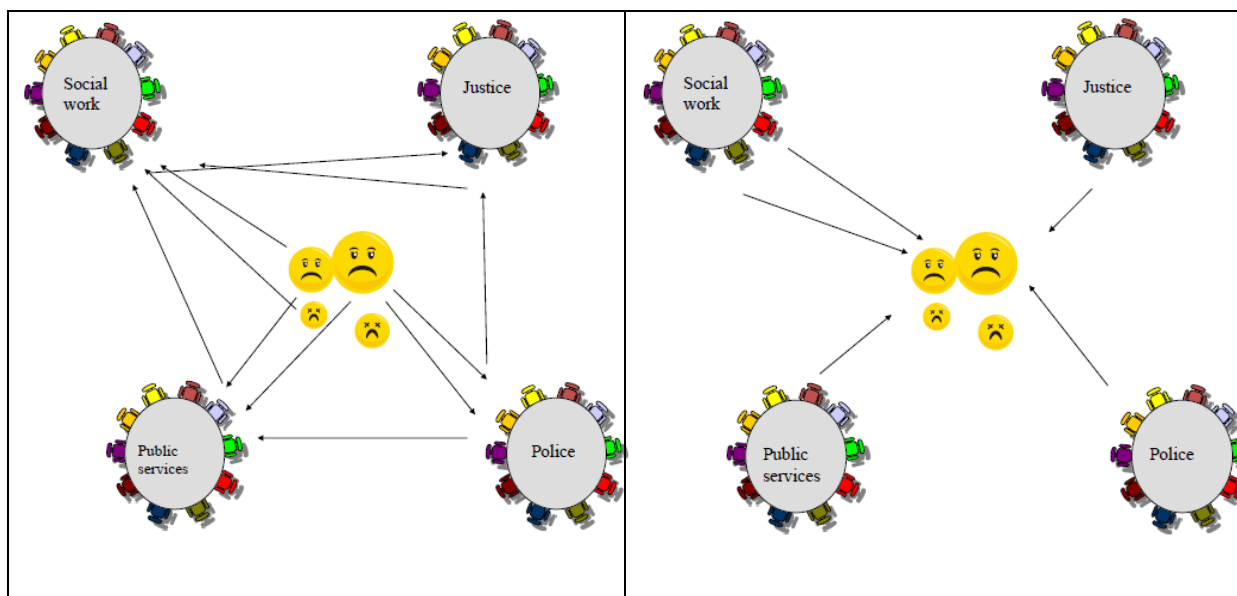
¹⁶ Cropper, S., M. Ebers, C. Huxam & P. Smith Ring (2008). Introducing Interorganizational Relations. In (eds.): *The Oxford Handbook of Inter-Organizational Relations*, Oxford: Oxford University Press.

- **Neoficialus bendradarbiavimas** (angl. *cooperation*). Tai bendradarbiavimas neoficialiame, netvariame tarnybų ir (arba) įstaigų tinkle, kuriame veikla nėra derinama, o ištekliais ir atsakomybe nesidalijama.
- **Koordinavimas** (angl. *coordination*). Tai bendradarbiavimas savanoriškumu pagrįstame tinkle, kuriame problemos apibrėžiamos bendrai, o veikla derinama įstaigų lygmeniu. Tokio tinklo ištekliai atskiri, o abipusis atsakomybės pasidalijimas neprivalomas. Olandų „apsaugos namai“ (oland. *Veiligheidshuizen*) galėtų būti šio tipo bendradarbiavimo pavyzdys.
- **Oficialus bendradarbiavimas** (angl. *collaboration*). Tai bendradarbiavimas oficialiesniame, platesnio užmojo tinkle, kuriame rengiami bendri veiksmų planai ir nustatomi bendri tikslai. Ištekliai ir atsakomybė dažniausiai pasidalijami.
- **Suderintas veikimas** (angl. *integration*). Tai bendradarbiavimas formaliame naują bendrą struktūrą sudarančiame tinkle, kuriame bendradarbiaujama kasdien, kuriam nustatyta bendra misija, kurio veikla suderinta, kuriame dalijamasi ištekliais ir galioja abipusė atsakomybė už rezultatus. Nurodyti pavyzdžiai – įstaigų rizikos vertinimo konferencijos (MARAC) (Jungtinė Karalystė) (taip pat žr. *Robinson, 2006 m.*)¹⁷, Šeimos teisingumo centrai (angl. *Family Justice Centres*) (JAV, Jungtinė Karalystė) ir „CO3“ (Belgija).

Pagal projektą „CO3“ įvairūs partneriai pradeda nuo bendro veiksmų plano, kurio dėmesio centre – šeima. Taikant tarpžinybinės partnerystės modelį, klientui (šiuo atveju – šeimai) nereikia eiti iš vienos įstaigos į kitą ir, kaip įprasta, kaskart pateikti tos pačios pirminės informacijos ir kartoti tų pačių procedūrų; tarpžinybinės partnerystės dėmesio centre yra šeima, ir tam, kad būtų aktyvuota visa veiklos grandinė, pirminės informacijos pateikimo procedūrą pakanka atlikti vieną kartą. 2 paveiksle pateikiamas pavyzdys.

(Neoficialus) bendradarbiavimas tinkle	Oficialus veiklos suderinimas
---	--------------------------------------

¹⁷ Robinson, A. L. (2006). Reducing repeat victimization among high-risk victims of domestic violence. The benefits of a coordinated community response in Cardiff, Wales. *Violence Against Women*, 12(8), p. 761–788. Daugiau informacijos apie MARAC pateikiama tinklalapyje http://www.caada.org.uk/marac/Information_about_MARACs.html.

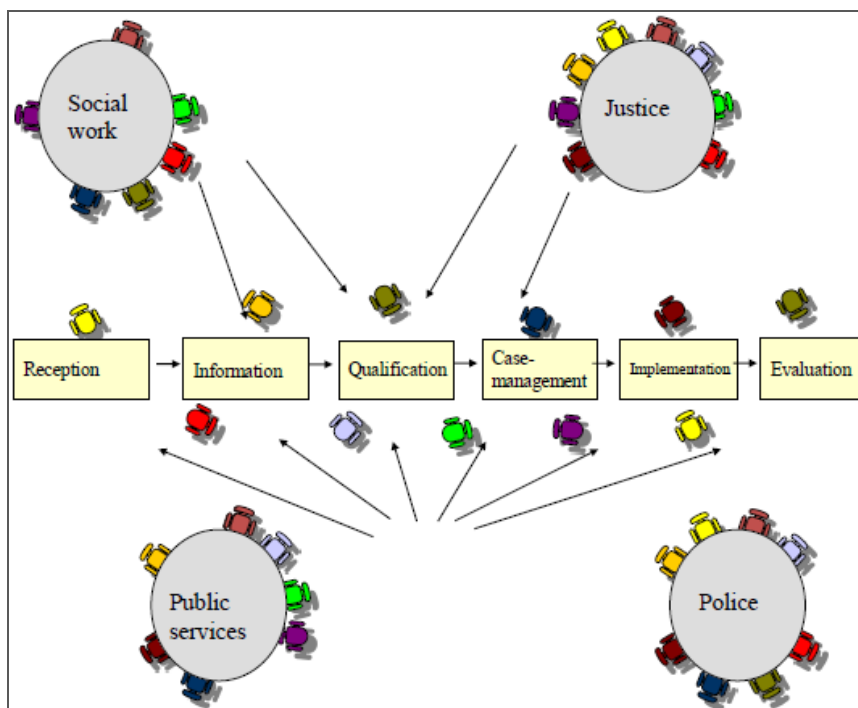

2 pav. Neoficialus tarnybų bendradarbiavimas ir suderintas, į klientą orientuotas požiūris
 Šaltinis: projekto „CO3“ pristatymas 2013 m. gruodžio 12 d. vykusioje Geriausios patirties konferencijoje¹⁸.

Social work	Socialinis darbas
Justice	Teisingumas
Public services	Viešosios paslaugos
Police	Policija

Kaip jau minėta, grandinės modelis reiškia, kad, gavus pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje, darbo grupės veiklos kryptis nustatoma bendromis pastangomis. Kaip pavaizduota 3 paveiksle (žr. toliau), vykdamt projektą „CO3“ skirtingų darbo grupių nariai iš skirtingų dalyvaujančių įstaigų posėdžiauja kartu, ir, siekiant sustiprinti partnerystę ir padidinti produktyvumą ir veiksmingumą, naudojama bendra registracijos priemonė.

¹⁸ Visą pristatymą galima pažiūrėti tinklalapyje
http://www.eucpn.org/download/?file=2013_ECPA_PPT_BE.pdf&type=18.

3 pav. Projekto „CO3“ grandinės modelis
 Šaltinis: projekto „CO3“ pristatymas 2013 m. gruodžio 12 d. vykusioje Geriausios patirties konferencijoje¹⁹.

Social work	Socialinis darbas
Justice	Teisingumas
Public services	Viešosios paslaugos
Police	Policija
Reception	Priėmimas
Information	Informavimas
Qualification	Kvalifikavimas
Case management	Bylos valdymas
Implementation	Įgyvendinimas
Evaluation	Vertinimas

Kaip matyti 3 paveiksle, nuo to momento, kai apie įvykį pranešama, visa darbo grupė įsitraukia į darbą – apdoroja informaciją, nustato problemą ir riziką, rengia ir įgyvendina veiksmų planą, ypatingą dėmesį skirdama tam, kuo atitinkama šeima yra stipri, ir vertina intervencijų poveikį. Bylos eigą viso proceso metu atidžiai stebi paskirtasis konkrečios bylos administratorius.

Šiuo metu projektas „CO3“ tebėra bandomasis. Poveikio vertinimas bus atliekamas 2014 m.

1.1.3. Ankstyva prevencija ir švietimo vaidmuo

Įgyvendinant kroatų projektą „Gyvenimas be smurto“, kurio tikslinė grupė – 13–14 metų amžiaus paaugliai, rengiami interaktyvūs užsiėmimai mokyklose, vykdomos konceptualaus meno programos ir interaktyvūs jaunimo debatai. Be to, pagal projektą vykdoma informuotumo didinimo kampanija, kurioje dalyvauja žinomi vietos bendruomenės žmonės ir garsūs menininkai. Projekto tikslas – dalijantis žiniomis apie smurto priežastis ir pasekmes ir apie tai, kokių veiksmų reikia imtis susidūrus su smurtu

¹⁹ Visą pristatymą galima pažiūrėti tinklalapyje http://www.eucpn.org/download/?file=2013_ECPA_PPT_BE.pdf&type=18.

ar neigiamais incidentais, sukurti nesmurto ir tolerancijos kultūrą. Siekiant, kad smurtavimas nebūtų perduodamas iš kartos į kartą, projekte dėmesio skiriama ir tarpasmeniniams santykiams, kurių pagrindas – asmeninis nesmurtinio pobūdžio įsitraukimas.

Tyrimo duomenimis, pirminei prevencijai skirtos švietimo programos gali padėti keisti požiūrį, ugdyti gebėjimą pasipriešinti ir orientuoti į sveikų santykių puoselėjimą (Hester & Westmarland, 2005 m.²⁰; Gadd et al., 2013 m.²¹). Todėl visuotinai pripažįstama tokių programų svarba ir vaidmuo, kurį švietimo sistema gali atlikti mažinant smurto prieš moteris ir vaikus ir smurto artimoje aplinkoje priimtinumą visuomenėje. Pavyzdžiui, savo išvadose dėl kovos su smurtu prieš moteris ir paramos paslaugų smurto šeimoje aukoms teikimo²² ES Taryba paragino Europos Parlamentą, Europos Komisiją ir valstybes nares „[s]kirti dėmesį pirminei smurto prieš moteris prevencijai, *inter alia*, pripažįstant švietimo sistemos kaip vieno iš pirminių socializacijos šaltinių ir tradicinių ir kultūrinių bei socialinių normų, taip pat galinčių apimti neigiamus elementus, pavyzdžiui, lyčių stereotipus ir griežtus lyčių vaidmenis (o tai prisideda prie smurto prieš moteris), skleidėjų vaidmenį“.

Mokyklinėse prevencijos programose dažnai daugiausia dėmesio skiriama smurtui, susijusiam su paauglių santykiais ir meilės reikalais. Tokios programos rengiamos siekiant padėti paaugliams kurti sveikus santykius su partneriais ir užkirsti kelią smurtavimo modeliams, kurie gali būti perkelti į suaugusiųjų santykius (De La Rue et al., 2013 m.²³). Vis dėlto smurto artimų santykių srityje problemai skirtos ankstyvos (pirminės ir antrinės) prevencijos švietimo programos gerokai skiriasi, ir ne visada paprasta įvertinti (ilgalaikį) jų poveikį ir įrodyti jį esant (žr., pavyzdžiui, Fellmeth et al., 2013 m.²⁴; PSO, 2009 m.²⁵). Kad būtų galima pasakyti, ar tokios ankstyvos prevencijos programos yra veiksmingos mažinant smurtą (artimoje aplinkoje), jaunesni tokių programų dalyviai turi būti stebimi kelerius metus, o tokių duomenų dažnai trūksta (Wolfe & Jaffe, 1999 m.²⁶).

Jungtinėje Karalystėje vykdamas tiriamąjį projektą „Iš berniukų į vyrus“²⁷ (angl. *From Boys to Men*), kurį finansuoja Ekonomikos ir socialinių tyrimų taryba, siekiama išsiaiškinti, kokių priemonių reikia imtis, kad būtų sumažintas jaunuolių, kurie užaugę artimoje aplinkoje ima smurtauti, skaičius (Gadd et al., 2013 m.). Ištyrę apytikriai 1 200 13–14 metų amžiaus jaunuolių, tyrėjai nustatė, kad esama reikšmingo ryšio tarp buvimo smurto artimų santykių srityje auka arba smurtautoju ir to, kad praeityje matytas psichologinis ir (arba) fizinis smurtas tarp tėvų, ir tai būdinga tiek berniukams, tiek mergaitėms (Fox et

²⁰ Hester, M. & N. Westmarland (2005). *Tackling Domestic Violence: effective interventions and approaches*, Home Office Research Study 290, London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate.

²¹ Gadd, D., C. L. Fox, M.-L. Corr, I. Butler & J. Bragg (2013). *From boys to men project: overview and recommendations* [<http://www.boystomenproject.com/wp-content/uploads/2013/10/Recommendations.pdf>].

²² 2012 m. gruodžio 6 d. priimtos išvados

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/134081.pdf.

²³ De La Rue, L., J. R. Polanin, D. L. Espelage, T. D. Pigott (2013). *School-based Interventions to Reduce Dating and Sexual Violence: A Systematic Review*, The Campbell Collaboration.

²⁴ Fellmeth, G. L. T., C. Heffernan, J. Nurse, S. Habibula & D. Sethi (2013). Educational and Skills-Based Interventions for Preventing Relationship and Dating Violence in Adolescents and Young Adults, *Campbell Systematic Reviews*, 2013: 14.

²⁵ Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) (2009 m.). *Violence prevention the evidence – Promoting gender equality to prevent violence against women*. Ženeva: Pasaulio sveikatos organizacija.

²⁶ Wolfe, D. A. & P. G. Jaffe (1999). Emerging strategies in the prevention of domestic violence, *The Future of Children – Domestic Violence and Children*, 9(3), p. 133–144.

²⁷ Daugiau informacijos pateikiama svetainėje <http://www.boystomenproject.com/>.

al., 2013 m.²⁸). Kitaip tariant, asmenys, buvę aukomis savo meilės santykiuose, yra labiau linkę smurtauti negu tie, kurie nėra buvę aukomis, o tie, kurie yra tapę smurto šeimoje liudininkais, taip pat teigia, kad yra tapę aukomis arba smurtautojais santykiuose su partneriais, dažniau negu tie, kurie nėra matę smurto namuose. Be to, rezultatai rodo, kad ieškoti suaugusių asmenų, kurie yra specialistai, pagalbos ir aukoms, ir smurtautojams, taip pat liudininkams, ypač berniukams, labai sunku.

Dar vienu ES projektu, finansuotu pagal programą „Daphne III“, siekta išnagrinėti Jungtinės Karalystės, Prancūzijos ir Ispanijos mokyklose vykdomas smurto artimoje aplinkoje prevencijos švietimo programas, skirtas įvairioms tikslinėms grupėms, kurių narių amžius – 10–11 ir 13–14 metų (Fox et al., 2014 m.²⁹). Pirmieji rezultatai parodė, kad dėmesį reikėtų skirti trimis sritims: i) programų turiniui, ii) mokymo metodams, iii) pedagogams ir (arba) tarpininkams. Remdamiesi rezultatais, gautais ištyrus minėtas tikslines grupes Jungtinėje Karalystėje, tyrėjai padarė tokias preliminarias išvadas:

- **Programų turinys.** Pedagogai turėtų žinoti, kad geresnis informuotumas apie dalyką ir geresnis dalyko supratimas yra du skirtingi dalykai. Taip pat dėmesį reikėtų skirti nesusikalbėjimui tarp lyčių. Pavyzdžiui, jei nuolat bus pabrėžiama, kad vyras yra smurtautojas, o moteris – auka, berniukus tai gali paskatinti prarasti susidomėjimą. Su lyčių skirtumais susiję klausimai turi būti sprendžiami apdairiai ir labiau apgalvotai.
- **Mokymo metodai.** Reikėtų vengti požiūrio „tinka visiems“. Programos turėtų būti labiau pritaikytos vienos grupės studentų ir (arba) moksleivių poreikiams ir patirčiai.
- **Programų vadovas (-ai).** Atrodo, kad geriausias sąlygas vadovauti programai turi mokytojai, kurie glaudžiai bendradarbiauja su visa mokykla ir išorės organizacijomis ir turi kompetencijos ir įgūdžių, kurių reikia, kad būtų galima veiksmingai tai daryti ir susidoroti su grupėje galinčiais atsirasti nepatogumais.

Kroatų projektu „Gyvenimas be smurto“ sprendžiami keli iš šioje dalyje minėtų klausimų. Pagal projektą vykdoma dvejopa veikla: pirma, didinamas bendras informuotumas, šiuo tikslu informaciją aktyviai viešinant žiniasklaidoje ir įtraukiant gerai žinomus žmones, ir, antra, vykdomas tiesioginis prevencinis darbas su jaunesniojo amžiaus paaugliais, šiuo tikslu taikant dinamiškus ir interaktyvius darbo metodus, kuriais paaugliai įvairiai sudominami:

- **Interaktyvūs užsiėmimai mokyklose.** Juos, glaudžiai bendradarbiaudami su mokytojais ir pedagogais, veda policijos, NVO ir Jungtinių Tautų vystymo programos atstovai.
- **Konceptualaus meno programa.** Pagal ją statomos teminės pjesės ir spektakliai, kuriais paaugliai pratinami mąstyti naujai ir neįprastai, o vaidinimai ir tiesioginis bendravimas su aktoriais, taip pat muzika ir dainos pasitelkiami kaip priemonė, kuri, kaip tikimasi, paskatins juos keisti požiūrį.
- **Interaktyvūs debatai.** Jie rengiami nesmurto, tolerancijos ir diskriminacijos klausimais, įskaitant rašinių apie smurtą ir tai, kaip su juo kovoti, rašymą, diskusijas, kuriose skatinama mąstyti kritiškai, ir susitikimus su policijos ir kitų

²⁸ Fox, C. L., M.-L. Corr, D. Gadd & I. Butler (2013). Young teenagers' experiences of domestic abuse. *Journal of Youth Studies*, p. 1–17.

²⁹ Fox, C. L., R. Hale & D. Gadd (2014). Domestic abuse prevention education: listening to the views of young people. *Sex Education*, 14(1), p. 28–41.

valstybinių institucijų, taip pat tarptautinių ir pilietinės visuomenės organizacijų atstovais siekiant, kad paaugliai aktyviai įsitrauktų į platesnę bendruomenę ir nesibaimintų pranešti apie smurtą.

2. 2013 m. Geriausios patirties konferencijos preliminarios išvados

Kaip minėta, šių metų Geriausios patirties konferencija subūrė visų ES valstybių narių politikus, tyrėjus ir specialistus, aktyviai dirbančius smurto artimoje aplinkoje srityje. Konferencijos tikslas – sudaryti sąlygas dalytis patirtimi ir žiniomis, jas skleisti ir pateikti gerosios patirties smurto artimoje aplinkoje prevencijos pavyzdžių.

Pristatymus surengė įvairios tarptautinės organizacijos – Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA), Europos lyčių lygybės institutas (EIGE), Europos miestų saugumo forumas (EFUS) ir organizacija „Amnesty International“. Be to, buvo surengti keturi seminarai su specialistais, kuriuose prisistatė visi ENPA dalyviai. Visus šiuos seminarus pristatė ir vedė EUCPN sekretoriato pakviesti ekspertai.

- 1-asis seminaras „Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai“. Seminarą vedė Anne Groenen iš *Thomas More Kempen* universiteto koledžo (Belgija).
- 2-asis seminaras „Socialinės paramos aukoms mechanizmai ir bendro informuotumo didinimas“. Seminarą vedė João Lazaro iš Portugalijos paramos aukoms asociacijos (Portugalija).
- 3-iasis seminaras „Rizikos vertinimas ir ankstyvos prevencijos programos“. Seminarą vedė Chiara Sgarbi iš Modenos ir Emilijos regiono universiteto (Italija).
- 4-asis seminaras „Smurtinio elgesio keitimas ir tarpžinybinis bendradarbiavimas“. Seminarą vedė John Kwaks iš Europos probacijos organizacijos (CEP).

Šie keturi ekspertai taip pat buvo pakviesti dalyvauti konferencijai baigiantis surengtame baigiamajame išvadų formulavimo etape, kad pasidalytų savo nuomonėmis apie tai, ką mano aptariamąja tema ir kaip vertina gerosios patirties pristatymus, nurodytų, kokie uždaviniai laukia ateityje, ir pateiktų rekomendacijų.

Šiuo metu pirmininkaujanti Lietuva rengia smurto artimoje aplinkoje prevencijai skirtą Gerosios patirties vadovą, į kurį įtraukti visi ENPA projektų pristatymai ir pateikiama keletas papildomų pavyzdžių iš Lietuvos ir kitų valstybių narių. Į vadovą taip pat bus įtrauktos išvados dėl smurto artimoje aplinkoje prevencijos, pagrįstos pagrindinių pristatymų medžiaga ir visų diskusijų santraukomis, ir keletas baigiamųjų rekomendacijų Europos specialistams (dar žr. I priedą). Vadovą planuojama išleisti 2014 m. pirmojoje pusėje.

Toliau pateikiama trumpa kai kurių preliminarinių išvadų ir rekomendacijų, kurias ekspertai, remdamiesi savo pačių patirtimi ir atsižvelgdami į seminaruose pristatytus projektus, suformulavo baigiamajame išvadų formulavimo etape, apžvalga. Šios išvados ir rekomendacijos taip pat yra susijusios su kai kuriais 1.1 dalyje (žr. pirmiau) aptariamais klausimais. Visas išvadų ir rekomendacijų sąrašas, kurį pirmininkaujanti Lietuva parengė ir paskelbė, taip pat pateikiamas I priede.

- Ne kartą pabrėžta **įvairiasričio tarpžinybinio požiūrio** svarba. Tai neturėtų būti vien tušti žodžiai. Reikėtų iš tiesų pasistengti bendradarbiauti ir į procesą įtraukti įvairias suinteresuotąsias šalis.

- Tai taip pat reiškia ryžtą įsitraukti į diskusiją, nesvarbu, kad požiūriai skiriasi. Sutarta, kad, siekiant pažangos, reikia **atsisakyti konsensu pagrįsto monolitiško požiūrio**.
- Kai bendradarbiauja daug žinybų ar tarnybų, naudinga, kai yra žmogus, kuris faktiškai koordinuoja darbą. Vertėtų išsamiau apsvarstyti galimybę skirti, pavyzdžiui, **nepriklausomą tyrimo administratorių** (nesusijusį su policijos, teisingumo ar gerovės įstaigomis), kuris koordinuotų ir stebėtų atskirų tyrimų eigą.
- Labai rekomenduojama plėtoti pilietinės visuomenės ir valstybinių žinybų, kad ir kokio lygmens jos būtų, **partnerystę**.
- Minėta, kad turėtų būti dirbama **orientuojantis į auką**. Svarbu sukurti tam tikras priemones, kurios padėtų užkirsti kelią pakartotiniam smurtui artimoje aplinkoje, pavyzdžiui, **rizikos vertinimo priemonės**, tačiau svarbiausias tikslas turi būti parama ir pagalba aukoms.
- **Apmokyti specialistai** turėtų gerai išmanyti smurto tarp partnerių dinamiką ir pobūdžių įvairovę ir, naudodamiesi ne tik patikimomis rizikos vertinimo priemonėmis, bet ir intuicija, taip pat atsižvelgdami į aplinkybes, susijusias tiek su auka, tiek su smurtautoju, gebėti įvertinti situaciją.
- **Bendro informuotumo didinimas** rengiant visuomenės informavimo kampanijas – svarbi smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir aplinkos, kurioje smurtas netoleruojamas, kūrimo priemonė.
- Reikėtų stengtis paviešinti dažnai nutylimus smurto namuose atvejus. Todėl **dažnesni pranešimai policijai** galėtų reikšti, kad žmonės pajėgia ištrūkti iš smurtinės aplinkos. Reikia matyti daugiau nei vien skaičius.
- **Ankstyva prevencija** vykdant intervencijas mokyklose galėtų būti naudinga siekiant pakeisti smurtui tolerantišką požiūrį ir elgesį, imantis priemonių, kol žmonės dar jauni.
- Rekomenduojama dirbti ir ES, ir nacionaliniu lygmenimis ir atsižvelgti **ne tik į kultūrinius skirtumus, bet ir į aplinkybes**. Pavyzdžiui, nedera tikėtis, kad lytis, šeima ir smurtas bus vienodai suvokiami Šiaurės ir Pietų Europoje.
- Kadangi smurtas artimoje aplinkoje ir smurtas dėl lyties yra problemos, su kuriomis susiduria beveik kiekviena ES šalis, itin svarbu, kad būtų **dalijamasi mintimis, žiniomis, patirtimi ir tyrimų duomenimis**.

Ateities uždaviniai smurto artimoje aplinkoje srityje. EUPCN informacijos mainai

Nors siekiant spręsti smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje problemą dedama daug pastangų, ateityje laukia dar keli uždaviniai. 2012 m. gruodžio mėn. išvadose³⁰ ES Taryba pripažino, kad paramos paslaugų aukoms koordinavimo ir finansavimo, tikslinių prevencijos programų, specialistų mokymo ir duomenų rinkimo gerinimo srityse tiek nacionaliniu, tiek ES lygmenimis reikia padaryti dar daugiau. Šie ir kiti siekiai minimi ir įvairiose kitose kai kurių tarptautinių ir ES organizacijų, iš kurių kelios, pavyzdžiui, EIGE ir EESRK (žr. pirmiau), jau buvo minėtos, ataskaitose, išvadose ir rekomendacijose.

Kaip minėta, EUCPN darbuose smurto artimoje aplinkoje tema taip pat nuolat aptariama. 2012–2013 m., pirmininkaujant Kipriui ir Airijai, buvo surengti keli informacijos mainų seminarai, kuriuose narių buvo paprašyta pasidalyti savo mintimis apie didžiausius

³⁰ Žr. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/134081.pdf.

sunkumus, su kuriais jų šalyse susiduriama sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą. Be to, jų buvo paprašyta nurodyti, kokios informacijos ar kokios patirties pavyzdžių siekiant išspręsti smurto artimoje aplinkoje problemą būtų naudinga gauti iš kitų institucijų.

Iškelti šie pagrindiniai su svarbiausiais uždaviniais susiję klausimai:

- Vienas iš paminėtų svarbių uždavinių – poreikis **iš esmės keisti kultūrą ir požiūrį** į smurtą artimoje aplinkoje. Nors dedamos visos pastangos, į smurtą artimoje aplinkoje vis dar žvelgiama pernelyg atlidžiai. Ši problema nebegali būti laikoma privačiu kieno nors reikalu – ją spręsti yra bendra valstybės ir visuomenės pareiga.
- Didinant visuomenės informuotumą taip pat pripažįstama **žiniasklaidos vaidmens** svarba. Todėl labai svarbu palaikyti glaudų ryšį su įvairiomis žiniasklaidos priemonėmis ir rengti reguliarias kampanijas.
- Smurto viešinimo priemonės turėtų būti taikomos kartu **raginant aukas, taip pat liudininkus ir net pačius smurtautojus viešai kalbėti**.
- Vienas pagrindinių prioritetų, taip pat labai svarbus uždavinys – **tobulinti duomenų rinkimo ir registravimo sistemą** ir taip sudaryti sąlygas rengti **veiksmingesnius veiksmų planus**.
- Siekiant užtikrinti, kad aukų apsaugos būdai būtų kuo veiksmingesni, reikia **nustatyti rizikos vertinimo kriterijus ir sukurti automatizuotą informavimo sistemą**, kuria galėtų naudotis policija ir teisminės institucijos.
- Pasitelkiant informuotumo didinimo, mokymo ir švietimo priemones, reikia siekti didesnių **investicijų į pirminę prevenciją**. Be to, reikia labiau stengtis pasiekti **imigrantų populiaciją**.
- Reikia siekti didesnių investicijų į darbą su **liudininkais vaikais**, taip pat darbą su **smurtauti linkusiais asmenimis ir resocializacijos programoms**.
- Pakartotinė viktimizacija – vis dar dažnas reiškinys, todėl reikia dėti daugiau pastangų, kad **smurto artimoje aplinkoje bylos būtų ištiriamos iki galo**, ir šiuo tikslu, pavyzdžiui, užtikrinti nuolatinį specialistų mokymą, sukurti specializuotus intervencijos padalinius, parengti skaidrią ir veiksmingą tokių bylų stebėjimo procedūrą ir investuoti į smurtautojų arba elgesio keitimo programas.
- Reikia labiau skatinti **įsitraukti pilietinę visuomenę, NVO ir kitas organizacijas**.
- Daugiau dėmesio taip pat turėtų būti skiriama **smurtui prieš pagyvenusius žmones, smurtui tarp tos pačios lyties partnerių ir moterų smurtui prieš vyrus**.
- Galiausiai reikėtų sudaryti geresnes sąlygas ES šalims **perduoti žinias ir gerąją patirtį** tiek tarpusavyje, tiek šalių viduje.

EUCPN yra visą Europą jungiantis tinklas ir atlieka svarbų vaidmenį valstybėms narėms keičiantis informacija, žiniomis ir patirtimi. Taigi tinklo nariai, ieškodami kitų, geresnių, būdų spręsti smurto artimoje aplinkoje problemą ir užtikrinti prevenciją, turi galimybę pasimokyti vieni iš kitų. Be to, EUCPN veikia ir kaip platforma, kurioje specifinius klausimus galima tiesiogiai pateikti visiems tinklo nariams.

Svarbu ne tik dalytis jau žinoma informacija – lygiai taip pat svarbu yra aiškintis, kokios (rūšies) informacijos trūksta arba reikia visoms arba kai kurioms ES šalims. Todėl Airijos pirmininkavimo laikotarpiu buvo keliamas klausimas, kokios informacijos ar kokios patirties pavyzdžių, siekiant išspręsti smurto artimoje aplinkoje problemą, būtų naudinga

gauti iš kitų institucijų. Žinoma, kai kurie atsakymai buvo glaudžiai susiję su paminėtais uždaviniais, tačiau iškelta ir naujų klausimų.

- **Gerosios patirties** pavyzdžiai, susiję su **smurto pavartojimu „ginant garbę“**.
- Būdai stiprinti **prevenciją tam tikrose (pažeidžiamose) grupėse**, pavyzdžiui, neįgaliųjų, pagyvenusių žmonių, vaikų ir jaunimo, smurtautojų.
- **Rizikos vertinimo** metodai ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones.
- **Tarpininkavimo veiksmingumas** smurto artimoje aplinkoje bylose.
- **Teisinės priemonės**, pavyzdžiui, sprendimai dėl laisvės suvaržymo, ir teisiniai žingsniai, kurių, kilus ir (arba) pasitvirtinus įtarimams dėl smurto artimoje aplinkoje, gali imtis mokyklos, socialinės ir sveikatos priežiūros tarnybos.

Vieno iš ekspertų padaryta išvada Vilniuje vykusioje Geriausios patirties konferencijoje:

„Kova su smurtu – nuolatinė užduotis tiek aukoms, tiek ateinančioms kartoms. Ši kova – nesibaigianti!“

Kiti įdomūs (praktinės) informacijos šaltiniai ir gairės

Europos lygių galimybių institutas (EIGE) yra savarankiška Europos Sąjungos įstaiga, įkurta siekiant paremti ir sustiprinti pastangas skatinti lyčių lygybę, įskaitant lyčių aspekto integravimą į visas ES politikos sritis ir atitinkamas nacionalinės politikos sritis, ir kovą su diskriminacija dėl lyties, taip pat gerinti ES piliečių supratimą apie lyčių lygybę. Su smurtu artimoje aplinkoje susijusi instituto veikla apima informavimą apie įvairius išteklius, gerą patirtį, metodus ir priemones, taip pat informavimą apie įstaigas ir asmenis, dirbančius smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su šios rūšies smurtu srityje. Daugiau informacijos pateikiama tinklalapyje <http://eige.europa.eu/content/domestic-violence>.

Tarptautinio nusikalstamumo prevencijos centro (angl. *International Centre for the Prevention of Crime*, ICPC) 2008 m. išleistame „Patirties ir politikos priemonių, susijusių su moterų saugumu, rinkinyje“ (angl. *Compendium of Practices and Policies on Women's Safety*) sudėti moterų saugumo įtvirtinimo strategijų ir programų iš viso pasaulio pavyzdžiai. Leidinį galima rasti tinklalapyje [http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/Women's Safety. A universal concern ANG.pdf](http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/Women's_Safety_A_universal_concern_ANG.pdf).

Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (UNODC) išleistame vadove ir mokymo programoje „Veiksmingas policijos atsakas į smurtą prieš moteris“ (angl. *Effective police responses to violence against women*) pateikiama galiojančių normų ir standartų apžvalga ir policijos pareigūnams, t. y. pirmiesiems, kurie sureaguoja, patariama, kaip elgtis susidūrus su smurtu prieš moteris (vadovą galite parsisiųsti iš tinklalapio [http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook on Effective police responses to violence against women English.pdf](http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_Effective_police_responses_to_violence_against_women_English.pdf); mokymo programą galite parsisiųsti iš tinklalapio [http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Training Curriculum on Effective Police Responses to Violence against Women.pdf](http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Training_Curriculum_on_Effective_Police_Responses_to_Violence_against_Women.pdf)).

Tinklo „Europos moterys prieš smurtą“ (angl. *Women Against Violence Europe*, WAVE) kasmet skelbiamame atskirtų šalių ataskaitų leidinyje pateikiama išsami informacija apie visos Europos moterų paramos tarnybas ir kokybės standartus. Daugiau informacijos pateikiama tinklalapyje <http://www.wave-network.org/country-info>.

Pasaulio sveikatos organizacijos parengtame smurto prevencijai skirtame nurodymų rinkinyje pateikiama informacija apie veiksmingas smurto prieš kitus asmenis (įskaitant moteris ir mergaites), taip pat smurto prieš save prevencijos priemones. Šių nurodymų rinkinio paskirtis – aiškiai informuoti, kaip rėmėjai, politikai ir programų įgyvendintojai galėtų gerokai padidinti smurto prevencijos pastangų poveikį. Daugiau informacijos pateikiama tinklalapyje (iš jo galima parsisiųsti nurodymų rinkinį) http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/4th_milestones_meeting/publications/en/index.html.

I priedas. 2013 m. EUCPN Geriausios patirties konferencijos išvados ir rekomendacijos³¹

2013 m. Europos nusikalstamumo prevencijos apdovanojimų ir 2013 m. Geriausios patirties konferencijos tema – „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“.

Smurtas artimoje aplinkoje – tai bet kokia grasinamo elgesio, smurto ar prievartos (psichologinės, fizinės, seksualinės, finansinės arba emocinės) išraiška tarp žmonių, kurie turi arba turėjo artimų santykių, yra arba buvo šeimos nariai, nesvarbu, kokia jų lytis ar lytiškumas. Smurtą artimoje aplinkoje gali patirti bet kas – jo pasitaiko visų rūšių santykiuose nepaisant amžiaus, lyties, rasės, lytiškumo, turto ir geografinės padėties.

Tema suskaidyta į penkias potemes, kurios Geriausios patirties konferencijoje įvairiais aspektais nagrinėtos informacijos mainams skirtose diskusijose, pildant klausimynus ir seminaruose su specialistais:

- Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai;
- Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai;
- Tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje srityje;
- Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka skiriant bausmę;
- Rizikos vertinimas ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones.

Šios išvados ir rekomendacijos paremtos Europos nusikalstamumo prevencijos tinklo informacijos mainams skirtų diskusijų, kurios 2013 m. rugsėjo 12 d. vyko Vilniuje, 2013 m. gegužės 21 d. – Dubline ir 2012 m. rugsėjo 12 d. – Larnakoje, santraukomis, 11 valstybių narių atsakymais į klausimynų, kuriuos pirmininkaujanti Lietuva parengė prieš Vilniuje prasidedant informacijos mainams skirtoms diskusijoms, klausimus, taip pat 2013 m. Geriausios patirties konferencijos diskusijų santraukomis, EUCPN priemonių rinkinio Nr. 4 „Smurto artimoje aplinkoje problema. Politika ir patirtis“ santrauka ir pagrindiniais 2013 m. Geriausios patirties konferencijos pristatymais.

Išvados

Bendrosios išvados

- Konferencijoje ne kartą pabrėžta įvairiasričio tarpžinybinio požiūrio svarba. Sutarta, kad, siekiant pažangos, reikia atsisakyti konsensusu pagrįsto monolitiško požiūrio. Tai taip pat reiškia ryžtą įsitraukti į diskusiją, nesvarbu, kad požiūriai skiriasi.
- Vykdamt smurto artimoje aplinkoje prevenciją, svarbiausia užtikrinti aukų saugumą. Visos taikytos priemonės ir įgyvendinti sprendimai skirti šiam svarbiausiam tikslui pasiekti.
- Sunku išlaikyti aukštą visų įstaigų ir asmenų, dirbančių smurto artimoje aplinkoje srityje, profesionalumo lygį nerengiant nuolatinių šios srities mokymų.

³¹ Paskelbė pirmininkaujanti Lietuva.

- Pripažįstama, kad bendro informuotumo didinimas rengiant visuomenės informavimo kampanijas – svarbi smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir aplinkos, kurioje smurtas netoleruojamas, kūrimo priemonė.
- Ėmusis konkrečių veiksmų galbūt pagerėtų policijos statistiniai duomenys; šiuo atveju didesni skaičiai gali rodyti atlikto darbo poveikį. Dažnesni pranešimai policijai gali reikšti, kad žmonės pajėgia ištrūkti iš smurtinės aplinkos.
- Ankstyva prevencija vykdant intervenciją mokyklose galėtų būti naudinga siekiant pakeisti smurtui tolerantišką požiūrį ir elgesį imantis priemonių, kol žmonės dar jauni.
- Smurtas artimoje aplinkoje ir smurtas dėl lyties yra problemos, su kuriomis susiduria beveik kiekviena ES šalis, tačiau dėl aplinkos ir visuomenės įvairovės valstybėse narėse gali būti taikomos skirtingos priemonės ir priimami skirtingi sprendimai.
- Kalbant apie smurtą dėl lyties, reikia atsižvelgti į kultūros aspektą. Reikia suprasti, kad į santykius šeimoje ir į santykius tarp partnerių įvairiose ES šalyse žvelgiama skirtingai.

Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai

- Daugelyje valstybių narių taikomi šie pirminės reakcijos veiksmai: policijos intervencija sustabdomas smurtas, aukai suteikiama pirmoji pagalba, imamas priemonių smurtautojui sutramdyti, registruojamas įvykis, renkami įkalčiai, informuojamos socialinės tarnybos, sveikatos priežiūros įstaigos ir NVO ir su jomis bendradarbiaujama, aukai suteikiama informacija apie galimybes gauti pagalbą.
- Ar smurtui artimoje aplinkoje pažaboti reikalingi atskiri teisės aktai, priklauso nuo konkrečios šalies teisės tradicijų. Daugelyje valstybių narių atskirų teisės aktų, kuriais būtų reglamentuojami pirminės reakcijos veiksmai smurto artimoje aplinkoje atveju, nėra. Pirminės reakcijos veiksmų smurto artimoje aplinkoje atveju aprašymai pateikiami daugiausia policijos dokumentuose ir baudžiamajame kodekse.
- Kai kuriose šalyse taikomos vidaus procedūros arba naudojami specialūs policijos pareigūnams skirti vadovai, kuriuose pateikiami nurodymai, kaip elgtis įvykus tokio pobūdžio incidentui.
- Daugumos valstybių narių policijos padaliniuose nėra specialistų, kurių specializacija – smurtas artimoje aplinkoje. Kartais pareigūnai yra apmokomi dirbti su smurto artimoje aplinkoje bylomis, tačiau paprastai jie tiria ir kitus viešosios tvarkos pažeidimus.
- Tik keliose valstybėse narėse smurto artimoje aplinkoje bylose naudojamos techninės priemonės (pavyzdžiui, apyrankės), bet tik tada, kai grėsmė aukai yra tikrai didelė.
- Dirbant su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiomis šeimomis vienas svarbiausių taktinių uždavinių – parengti pakartotinės viktimizacijos prevencijai skirtas priemonės.

- Laikino laisvės suvaržymo sprendimus, kaip vieną pagrindinių pakartotinės viktimizacijos prevencijos priemonių, paprastai priima teismai. Kai kuriose valstybėse narėse specialiais teisės aktais galimybė taikyti šias tiesiogines aukų apsaugos priemones yra suteikta policijai – taip sudaromos sąlygos į smurtą artimoje aplinkoje sureaguoti nedelsiant, sutaupyti laiko ir užtikrinti aukos saugumą.

Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai

- Smurtas artimoje aplinkoje – tai horizontalusis reiškinys, požiūris į kurį privalo būti suderintas. Siekiant veiksmingai įgyvendinti visas priemones labai svarbu, kad visi partneriai bendradarbiautų, todėl reikia užtikrinti institucijų darbo koordinavimą.
- Teisėsaugos ir socialinių tarnybų bendradarbiavimas gali būti dvejopas. Pirmasis modelis – „iš viršaus į apačią“ – yra grindžiamas nacionaliniu planu ir pagal jį vyriausybės institucijos atsakomybę priskiria specialistams. Šis modelis gali būti įgyvendinamas oficialiai arba neoficialiai. Kitas modelis – „iš apačios į viršų“ – yra decentralizuotas ir pagal jį iniciatyvos imasi NVO, policija ir prokuratūra, daugiausia pasitelkdamos socialinės paramos teikėjus.
- Po incidento teikiant paramą smurto artimoje aplinkoje aukoms visada laikomasi įvairiasričio požiūrio; dažniausiai šią paramą teikia ir (arba) koordinuoja NVO: specializuoti paramos centrai, paramos aukoms tarnybos, intervencijos centrai arba vyriausybės institucijos ir pilietinės visuomenės organizacijos, kurias visiškai arba iš dalies finansuoja valstybė.
- Daugumoje valstybių narių tarpžinybinis teisėsaugos institucijų, aukoms paramą teikiančių socialinės paramos tarnybų ir kitų socialinių partnerių bendradarbiavimas reglamentuojamas teisės aktais. Siekdamos pagerinti paslaugų kokybę, kai kurios valstybės narės taiko kokybės valdymo sistemas.
- Ne visose valstybėse narėse yra nacionalinis smurto artimoje aplinkoje prevencijos koordinatorius; paprastai atsakomybę už šią sritį dalijasi kelios institucijos, tačiau kai kurios valstybės narės vykstant ikiteisminiems tyrimams netgi skiria regioninį arba vietos koordinatorių.
- Teikiant paramą aukoms labai svarbi savanorių pagalba – jie labai svariai prisideda prie sėkmingo paramos grandinės veikimo.
- Priežastys, dėl kurių žmogus vengia pranešti apie nusikaltimą, yra žinomos – jos plačiai nagrinėjamos įvairiose studijose ir tyrimuose. Šios priežastys labai įvairios: nesuvokimas, kad toks elgesys yra neteisėtas, noras kuo greičiau pamiršti incidentą, abejonės sėkminga tyrimo baigtimi, baimė atskleisti tam tikras asmeninio ar intymaus gyvenimo detales, gėda, kaltės jausmas, keršto baimė, netikėjimas teisingumu ir nepasitikėjimas paramos sistemomis.
- Koordinuojant paramą smurto artimoje aplinkoje aukoms reikia nuolat didinti visuomenės informuotumą.

Tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje srityje

- Novatoriškas tarpininkavimo kaip priemonės taikymas praktikoje rodo, kad smurto artimoje aplinkoje bylose ši priemonė veikia ir padeda, tačiau būtina atidžiai įvertinti konkrečias smurto protrūkio aplinkybes ir pasekmes, taip pat išsiaiškinti, ko tikisi auka.
- Galima daryti išvadą, kad dažniausiai tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje bylose gerų rezultatų duoda tada, kai būna pavartotas psichologinis arba ekonominis smurtas ir kai auka nepatiria sunkesnio sveikatos sutrikdymo.
- Kai smurtaujama artimoje aplinkoje, dažniausiai taikomas tarpininkavimo modelis yra orientuotas ne tiek į sutaikinimą, kiek į abiem konflikte dalyvaujančioms bylos šalims tinkamo racionalaus sprendimo paiešką.
- Dažniausių formų smurtui artimoje aplinkoje sutaikinimo ir tarpininkavimo priemonės taikomos tik kai kuriose valstybėse narėse. Teismo nurodymu jos gali būti taikomos ikiteisminio tyrimo laikotarpiu, vykstant teismui arba net kai yra atliekama bausmė.
- Daugumoje valstybių narių tarpininkavimas yra smurtautojams skirtų programų arba paramos aukoms paslaugų dalis.
- Apskritai sutaikinimo etapas įtakos baudžiamajai sankcijai neturi. Tais atvejais, kai tarpininkavimas turi įtakos teismo procesui, jis nustatomas kaip baudžiamojo proceso alternatyva ir veda baudžiamąjį persekiojimą link pabaigos arba, įvertinus konkrečią situaciją, jis gali turėti įtakos sankcijos griežtumui.
- Vykstant ikiteisminiam tyrimui arba teismo procesui, sutaikinimo ir tarpininkavimo priemonės taiko teismai. NVO dirba su subsidijuojamais projektais, kuriuos koordinuoja specializuotos tarnybos. Kai kuriose valstybėse narėse teikti tarpininkavimo paslaugas aukoms ir jų šeimoms gali akredituoti tarpininkai arba probacijos ir tarpininkavimo tarnybų darbuotojai.

Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka skiriant bausmę

- Smurtautojų elgesio keitimo programos gali turėti didelę reikšmę užtikrinant pakartotinio smurto artimoje aplinkoje prevenciją. Todėl jos turėtų būti įvairiasričio požiūrio dalis.
- Smurtinio elgesio keitimo programų apimtis ir jas vykdančios žinybos įvairiose valstybėse narėse skiriasi, bet dažnai veiklos kryptį nulemia tarptautinių partnerių geroji patirtis.
- Per smurtautojų elgesio taisymo programas vykdomos intervencijos būna gerokai veiksmingesnės tada, kai į prevencinį darbą įtraukiamas tiek smurtautojas, tiek auka (-os), taip pat smurto liudininkais tapę šeimos nariai.
- Vyrų krizių centrai padeda vyrams susidoroti su psichologinėmis, emocinėmis ir socialinėmis problemomis ir taip prisideda prie smurto šeimoje prevencijos.
- Taisyti smurtinį elgesį svarbu ne tik tada, kai smurtaujantis asmuo tebegyvena kartu su šeima, bet ir santykiams nutrūkus. Todėl reikėtų padėti smurtaujančiam

asmeniui išmokti geriau elgtis šeimoje ir tinkamiau – nesmurtaujant – išspręsti problemas.

Rizikos vertinimas ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones

- Konferencijoje pabrėžta, kad dėmesys rizikos vertinimui yra gana naujas dalykas. Jį imta dažniau taikyti tik pastaruosius 25 metus. Ši tyrimų sritis yra labai svarbi siekiant apsaugoti aukas ir mėginant užkardyti pavojingą ir žalingą elgesį.
- Rengiant nusikalstamumo prevencijos smurto artimoje aplinkoje srityje programas į smurto arba tam tikrų jo apraiškų rizikos veiksnius ne visada atsižvelgiama.
- Siekiant apsaugoti auką, nustatyti policijos ir teisinio atsako intensyvumą, parengti valdymo planus ir nurodyti su tolesniais veiksmais susijusius poreikius būtina atlikti išsamų bet kokios su tyrimu susijusios rizikos vertinimą.
- Rizikos vertinimą paprastai sudaro trys etapai: i) informacijos rinkimas ir didelės rizikos atvejų išskyrimas (nustatymas) atsižvelgiant į išteklių ribotumą; ii) įvairių rizikos rūšių vertinimas ir kodavimas; iii) rizikos valdymo strategijų nustatymas, t. y. valdymo planų ir intervencijų rengimas.
- Pagrindiniai rizikos vertinimo būdai: klinikinis metodas (grindžiamas vertintojo patirtimi ir kvalifikacija, taip pat idiografinė informacijos atranka remiantis konkrečiais atvejais), aktuarinis metodas (informacija vertinama ir derinama pagal nustatytas išsamias taisykles, aiškius informacijos atrankos kriterijus ir vertinant statistiškai reikšmingas grupes) ir sistemingas profesionalus vertinimas (derinami įvairūs būdai, renkama informacija apie asmenį ir aplinkybes, teorinės žinios ir subjektyvi interpretacija, taip pat trumpa diskusija apie praktinį rizikos vertinimo pritaikymą).
- Smurto rizikos vertinimas – sudėtingas darbas. Jam atlikti reikalingi tam tikri įgūdžiai ir kompetencija, kurie kiekvienu konkrečiu atveju pritaikomi skirtingai.
- Galiausiai derėtų paminėti, kad rizikos vertinimo nebūna be rizikos. Nejmanoma visiškai nuspėti žmogaus elgesio. Sveika nuovoka ir teorinis išvalgumas – geriausios priemonės sudėtingam smurtinio ir (arba) pavojingo elgesio pasauliui pažinti.

Rekomendacijos dėl smurto artimoje aplinkoje prevencijos

Bendrosios rekomendacijos

- Tikrosios socialinių partnerių pastangos turėtų būti telkiamos siekiant bendradarbiauti ir įtraukti į procesą įvairias suinteresuotąsias šalis. Svarbu, kad institucijos bendrautų. Labai rekomenduojama plėtoti pilietinės visuomenės ir valstybinių žinybų, kad ir kokio lygmens jos būtų, partnerystę.
- Suinteresuotųjų šalių pastangos turėtų būti orientuotos į auką. Svarbu sukurti tam tikras priemones, kurios padėtų užkirsti kelią pakartotiniam smurtui artimoje aplinkoje, pavyzdžiui, rizikos vertinimo priemonės, tačiau svarbiausias tikslas turi būti parama ir pagalba aukoms.

- Su smurto artimoje aplinkoje bylomis dirbantys apmokyti specialistai turėtų gerai nusimanyti apie smurto tarp partnerių dinamiką ir jo pobūdžių įvairovę. Naudodamiesi ne tik patikimomis rizikos vertinimo priemonėmis, bet ir intuicija, taip pat atsižvelgdami į aplinkybes, susijusias tiek su auka, tiek su smurtautoju, jie turėtų gebėti įvertinti situaciją.
- Galbūt būtų lengviau diegti bendrą požiūrį ir bendrą strategiją, skirtus kovai su smurtu artimoje aplinkoje, jei policijos pareigūnai, teisėjai, prokurorai, teismo medicinos ekspertai ir socialiniai ar medicinos darbuotojai būtų bendrai apmokomi.
- Kai bendradarbiauja daug žinybų ar tarnybų, rekomenduojama, kad būtų vienas darbą koordinuojantis žmogus arba viena tokia įstaiga. Vertėtų išsamiau apsvarstyti galimybę skirti, pavyzdžiui, nepriklausomą tyrimo administratorių (nesusijusį su policijos, teisingumo ar gerovės įstaigomis), kuris koordinuotų ir stebėtų atskirų tyrimų eigą. Taip pat rekomenduojama sudaryti įvairiasrites šalių darbo grupes, komitetus ar komisijas, įtraukiant NVO.
- Kartu su kita prevencine veikla turėtų būti rengiamos informuotumo didinimo kampanijos. Jos laikomos vienu geriausių būdų pasiekti auką; be to, jos gali padėti siekti, kad apie smurtą artimoje aplinkoje būtų dažniau pranešama.
- Reikėtų stengtis paviešinti dažnai nutylimus smurto namuose atvejus. Reikia matyti daugiau nei vien skaičius.
- Ankstyvos prevencijos programos, kuriomis siekiama pakeisti jaunų žmonių elgesį ir jų požiūrį į smurtą artimoje aplinkoje, turėtų tapti ankstyvos nusikalstamumo prevencijos priemonių rinkinio, kurį mokykloms pasiūlė suinteresuotosios šalys, dalis.
- Siekiant pritaikyti įvairią gerą patirtį itin svarbu, kad valstybės narės dalytųsi mintimis, žiniomis, patirtimi ir tyrimų duomenimis.
- Rekomenduojama dirbti ir ES, ir nacionaliniu lygmenimis ir atsižvelgti ne tik į kultūrinius skirtumus, bet ir į aplinkybes. Pavyzdžiui, nedera tikėtis, kad lytis, šeima ir smurtas bus vienodai suvokiami Šiaurės ir Pietų Europoje. Todėl šią problemą sprendžiant tarptautiniu mastu visada būtina atsižvelgti į aplinkybių specifiką.
- Ankstyva prevencija gali padėti sumažinti potencialias būsimas sąnaudas, susijusias su sveikata, socialine politika ir specialistų ištekliais, be to, ji gali duoti ilgalaikės naudos bendruomenei.

Pirminės reakcijos taktika ir būtinieji veiksmai

- Būtų gerai, jei būtų parengti atskiri, konkrečiai smurto artimoje aplinkoje problemai spręsti skirti teisės aktai, tačiau taktikos ir tikslinių veiksmų aprašymai gali būti pateikiami įvairiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose; į ankstyvos reakcijos procesą galima įtraukti NVO, socialines tarnybas ir specialiojo ugdymo įstaigas.
- Kokybiškiau reaguoti į smurtą artimoje aplinkoje galėtų padėti specializuotos policijos darbo grupės. Rekomenduojama kiekviename policijos poskyryje paskirti

bent po vieną už smurto artimoje aplinkoje tyrimų koordinavimą atsakingą pareigūną. Toks pareigūnas turėtų bendradarbiauti su NVO ir aukomis ir tikrinti, ar smurtautojas laikosi nustatytų įpareigojimų.

- Pakartotinės viktimizacijos prevencija turėtų būti vienas pagrindinių taktinių elementų. Šiame procese turėtų dalyvauti ne tik policija, bet ir NVO ir socialinės tarnybos – taip būtų atsižvelgiama į platesnį socialinį smurto artimoje aplinkoje problemos aspektą. Apskritai, kad požiūris būtų veiksmingas, reikia išsamių ir sistemingų gairių.
- Labai rekomenduojama laikytis kai kuriose valstybėse narėse priimto požiūrio, pagal kurį policija gali savarankiškai taikyti laisvės suvaržymo priemones. Laikantis tokio požiūrio, į smurtą artimoje aplinkoje reaguojama greičiau, o aukai suteikiama daugiau saugumo.

Socialinės paramos smurto aukoms mechanizmai

- Atrodo, kad laikytis įvairiasričio požiūrio naudinga taikant beveik visų rūšių nusikalstamumo prevencijos priemones. Kadangi siekiama apsaugoti žmogaus gyvybę, svarbu, kad būtų įtvirtinamas veiksmingas požiūris. Tikslus taikytinas modelis turėtų būti nustatytas atsižvelgiant į šalies kultūros, visuomenės ir teisės specifiką.
- Paramą aukoms teikiančios NVO veikiausiai yra viena pagrindinių suinteresuotųjų šalių šioje specifinėje smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje. Vyriausybė ir visuomenė turėtų remti jų pastangas. Jei paramos aukoms paslaugos nacionaliniame tinkle būtų gerai organizuotos ir veiksmingos, parama veikiausiai būtų vienodesnė ir kokybiškesnė.
- Siekiant užtikrinti ir pagerinti paramos aukoms kokybę, turėtų būti sukurta kokybės valdymo sistema ir paskirtas nacionalinis smurto artimoje aplinkoje prevencijos koordinatorius.
- Visuomenė turėtų būti motyvuojama užsiimti savanoriška veikla ir informuojama apie ją. Nemokama pagalbos linija, kuria aukos galėtų susisiekti su policija arba NVO, galbūt padėtų užtikrinti, kad apie smurtą artimoje aplinkoje būtų pranešama dažniau ir kad smurtautojai vėl jo nesigriebtų.
- Kadangi aukos vangiai praneša apie smurtą, nusikaltimų tyrimo specialistai turėtų skirti daugiau dėmesio informavimui. Pavyzdžiui, jie galėtų paaiškinti, kaip svarbu pranešti apie nusikaltimą, ir taip paakinti aukas netylėti, ir, svarbiausia, užtikrinti joms teisę būti informuotoms.
- Svarbu laužyti tabu, didinti informuotumą apie smurtą artimoje aplinkoje, kalbėti apie šį reiškinį ir kuo vaizdžiau iliustruoti buvimo smurtinio elgesio auka pasekmes. Be to, reikėtų nuolat stengtis, kad procese dalyvautų sprendimų priėmėjai.
- Paramos aukoms intervencijų modelis turėtų būti orientuojamas į auką kaip į KLIENTĄ ir paremtas jos poreikiais, sprendimais ir nuomone.
- Intervencijos modelis taip pat turėtų būti paremtas lygių galimybių ir vienodo požiūrio principu ir nediskriminavimo dėl lyties, rasės ar etninės kilmės, religijos,

seksualinės orientacijos, amžiaus, ekonominės padėties, išsilavinimo lygio, ideologijos ir kitų dalykų principu.

- Smurto artimoje aplinkoje aukoms paremti skirtos intervencijos turėtų būti kuo ankstyvesnės ir, siektina, visada vykdomos tiesiogiai bendradarbiaujant su visomis susijusiomis žinybomis – policija, teismais ir kitomis įstaigomis. Tai padėtų užtikrinti, kad padėtis neblogėtų, sumažinti viktimizacijos poveikį ir išvengti smurto artimoje aplinkoje aukų dažnai patiriamos pakartotinės viktimizacijos.

Tarpininkavimas smurto artimoje aplinkoje srityje

- Kiekvienos šalies sprendimas, ar tarpininkavimą reikia įtraukti į smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemones, ar nereikia, turėtų būti pagrįstas teisinėmis aplinkybėmis. Be to, reikia pabrėžti, kad tarpininkavimas yra viena iš konkrečių institucijų vykdomos veiklos sričių.
- Jei nebūtų pažeidžiama konkreti teisinė sistema, būtų galima rekomenduoti derinti smurtautojo elgesio koregavimo priemones ir bausmės griežtumą.
- Nors tarpininkavimu prisidedama prie naujos nesmurtinės santykių kultūros puoselėjimo, smurto artimoje aplinkoje bylose tarpininkavimo poreikis kiekvieną kartą turėtų būti vertinamas atskirai.
- Rekomenduojama siekti, kad smurto artimoje aplinkoje bylose tarpininkautų specialiai apmokyti tarpininkai, turintys bent kelerių metų patirtį.
- Aukų sutikimas dalyvauti tarpininkavimo veiksmuose turėtų būti pabrėžiamas lygiai taip pat, kaip jų teisė bet kada pasitraukti iš proceso.

Smurtinio elgesio keitimo programos ir jų įtaka skiriant bausmę

- Kad intervencijos į smurtą artimoje aplinkoje būtų veiksmingos, būtinas visos įvairiasritės sistemos (t. y. visų priežiūros, teisingumo ir savivaldybių ir (arba) bendruomenių srityje veikiančių tarnybų) įsitraukimas; be to, būtina užtikrinti tarpžinybinį ir net tarptautinį bendradarbiavimą ir greitą specialistų reakciją.
- Prieš smurtautojui pradėdant dalyvauti elgesio keitimo programoje rekomenduojama atlikti situacijos rizikos vertinimą. Intervencija turėtų būti grindžiama tinkamu situacijos įvertinimu; rizikos vertinimo priemonės, tinkamos tiriant smurtą artimoje aplinkoje, yra šios: aukos perspektyva, recidyvizmo grėsmės įvertinimas, tiesioginė ir ilgalaikė rizika ir itin pavojingo, žiauraus smurto artimoje aplinkoje rizika.
- Jei yra galimybė, kartu su pagrindine programa turėtų būti vykdoma stebėsenos programa, kurioje dalyvautų smurtautojo sutuoktinis ir šeimos nariai.
- Tais atvejais, kai pora nusprendžia toliau gyventi kartu, svarbu, kad paramą gautų abu sutuoktiniai.
- Smurtautojas turėtų išmokti atpažinti rizikos signalus, suprasti smurto priežastį ir savo paties įtaką santykiams ir jų dinamikai, prisiimti atsakomybę už (smurtinį) elgesį, išmokti veikti pagal naujus elgesio modelius, pradėti lavinti įgūdžius, kurių

reikia puoselėjant saugius santykius, ir būti pasirengęs ir motyvuotas dalyvauti vykdamant tolesnę terapiją (jei nurodyta).

Rizikos vertinimas ir jo įtaka pagrindžiant apsaugos priemones

- Siekiant užtikrinti krizinių situacijų valdymą ir prevenciją svarbiausia nustatyti viktimizacijos rizikos veiksnius. Remiantis empiriniais duomenimis turėtų būti nustatoma ir taikoma rezultatų duodanti taktika, orientuota į smurto mažinimą arba prevenciją.
- Turėtų būti plėtojami veiksmingi numatymo ir prevencijos modeliai, tinkami taikyti daugeliu atvejų.
- Siekiant sumažinti galimo smurto ateityje riziką galbūt vertėtų daugiau dėmesio skirti jaunų žmonių (vaikų ir jaunimo) švietimui (požiūrio keitimui) ir informuotumo didinimui.
- Su smurto bylomis dirbantiems specialistams turėtų būti parengtos specialios rizikos vertinimo mokymo programos, pagal kurias jiems būtų teikiama reikiama informacija ir siūlomos specifinės darbo priemonės.

Kontaktiniai duomenys

EUCPN sekretoriatas
Telefonas +32 2 557 33 30
Faksas +32 2 557 35 23
E. paštas eucpn@ibz.eu
Svetainė www.eucpn.org

[D.P : Philip Willekens – Boulevard de de Waterloo 76 – 1000 Brussels]

Veiligheid en Preventie
Sécurité et Prévention

